

Обставини справи

Перша заявниця, громадянка Російської Федерації, вийшла заміж за громадянина України (А. С.), і вони проживали в Донецьку. Після народження їхньої доньки (друга заявниця) перша заявниця залишила свого чоловіка та доньку, підтримуючи з ними зв'язок. Декілька років потому, у 2014 році, озброєні групи взяли під контроль державні установи в Донецькій області та оголосили про створення «Донецької Народної Республіки» («ДНР»). У 2016 році заявниця забрала другу заявницю до Росії, не отримавши згоди А. С. та не поінформувавши його про свої наміри. А. С. успішно подав заяву про повернення дитини до України на підставі Гаазької Конвенції: це рішення було ухвалене російським районним судом. Перша заявниця намагалась оскаржити це рішення, проте без успіху.

Оцінка Суду

Рішення районного суду про повернення другої заявниці до України – міста Донецька – становило втручання у право заявників на повагу до сімейного життя, що відбулося «згідно із законом» та переслідувало легітимну мету захисту прав та свобод дитини (другої заявниці) та її батька (А. С.).

Тому Суд мав з'ясувати, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві» в розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції, протлумаченої у світлі відповідних міжнародних документів, та чи при урівноваженні конкуруючих інтересів було надано належну увагу найкращим інтересам дитини в рамках свободи розсуду, наданої державам з таких питань.

Перша заявниця була проти повернення другої заявниці до місця її постійного проживання, обґрунтовуючи, що це могло б становити «серйозний ризик» для дитини в розумінні статті 13 (b) Гаазької конвенції. Зокрема, вона вказувала, що повернення дитини до України може поставити під загрозу її фізичний та емоційний добробут з огляду на військовий конфлікт на території «ДНР», до якої входить місто Донецьк. Тому саме національні суди мали провести обґрунтовані перевірки, які б дозволили їм або підтвердити, або виключити наявність «серйозного ризику».

Хоча це положення не було обмежувальним стосовно характеру «серйозного ризику», що могло мати за собою не лише «фізичну чи психологічну шкоду», а і «нетерпиму ситуацію», що не може тлумачитись у світлі статті 8 Конвенції як така, що містить усі незручності, що обов'язково пов'язані з досвідом повернення, передбачене в статті 13 (b) виключення стосується лише тих ситуацій, які виходять за межі того, що дитина може розумно перенести.

Крім того, завдання Суду не полягає в заміні собою компетентних органів влади при розгляді питання того, чи буде серйозний ризик заподіяння другій заявниці фізичної або

психологічної шкоди, в розумінні статті 13 Гаазької конвенції, у разі її повернення до міста Донецька. Проте Суд повноважний з'ясувати, чи російські суди, застосовуючи та тлумачачи положення цієї Конвенції, дотримали гарантії, наведені в статті 8 Конвенції, особливо беручи до уваги найкращі інтереси дитини (див. *Vladimir Ushakov v. Russia*, № 15122/17, 18 червня 2019 року).

Стосовно твердження про наявність «серйозного ризику» районний суд узяв до уваги те, що окремі військові дії як такі не були виключенням, пов'язаним з дуже серйозним ризиком заподіяння шкоди дитині. Районний суд дійшов висновку, що імовірний ризик є загальним наслідком проживання в зоні конфлікту, а не індивідуальним для дитини. Він відзначив те, що хоча військовий конфлікт в Україні тривав з 2014 року, перша заявниця забрала дитину до Росії лише у 2016 році. Цей суд далі дійшов висновку, що нею не було надано жодного доказу того, що ймовірний ризик не міг бути усунутий компетентними українськими органами влади і що видалення другої заявниці з місця її постійного проживання було єдиним можливим способом її захисту від імовірного ризику. Регіональний суд підтримав обґрунтування районного суду.

Обґрунтування районного суду стосовно оцінки серйозності ситуації з безпекою місця постійного проживання другої заявниці було доволі необ'ємним. Те саме можна сказати і про його оцінку впливу цієї загальної ситуації на другу заявницю та того, чи ступінь такого впливу був достатнім, щоб залучити виключення про «серйозний ризик» за статтею 13 (b) Гаазької конвенції. Дійшовши свого висновку, суд не взяв до уваги або ж не зіслався на будь-які урядові звіти, офіційні документи міжнародних організацій, які ретельно відслідковували ситуацію в місті Донецьку, або на рекомендації про подорожі, в яких детально описувалася ситуація з безпекою на час подій у справі. Водночас цю ситуацію можна було б з легкістю встановити за допомогою широкого кола джерел, які одноголосно підтвердили серйозні порушення прав людини та зловживання на Сході України, зокрема в місті Донецьку, включно з тисячами жертв серед цивільного населення (як дорослих, так і дітей) в результаті конфлікту, більшість з яких була наслідком артилерійських обстрілів, зокрема артилерійської зброї та крупнокаліберних мінометів. Районний суд також не розглядав питання того, чи були окремі інциденти в місті Донецьку на час подій у неврегульованому політичному становищі такими, щоб досягти порогу «серйозного ризику / небезпеки». Суд не розглянув / не врахував думки другої заявниці, наведені у звіті інспектора місцевого органу опіки й піклування, який, зокрема, вказував, що дитина боялася повертатись через постріли та вибухи бомб. Крім того, в рішенні районного суду нічого не згадувалося про наявність належних та ефективних заходів у державі постійного проживання другої заявниці – Україні, покликаних запобігти чи зменшити ймовірний «серйозний ризик / небезпеку» після її повернення, і про те, чи міг А. С. забезпечити безпеку й чи мала перша заявниця своєчасний доступ до правосуддя та судових процедур після повернення другої заявниці.

У світлі наведеного твердження про «серйозний ризик / небезпеку» справді не було взято до уваги російськими судами, а їхні рішення про відхилення заперечень першої заявниці не були достатньо обґрунтованими, щоб дозволити Суду впевнитись у тому, що ці питання були ефективно розглянуті та оцінені у світлі статті 8 Конвенції. Із цих підстав заявники зазнали непропорційного втручання у їхнє право на повагу до свого сімейного життя тим, що процес ухвалення рішень за національним законодавством не відповідав процесуальним вимогам, викладеним у статті 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 червня 2021 року й набуло статусу остаточного 11 жовтня 2021 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.